

LÀNG VIỆT - ĐỐI DIỆN T- ONG LAI, HỒI SINH QUÁ KHỨ *

TRẦN HỒNG HẠNH

Nông thôn và nông dân Việt Nam là chủ đề luôn được các nhà nghiên cứu trong và ngoài nước quan tâm. Đặc biệt là kể từ sau giai đoạn Đổi mới, các học giả nước ngoài có nhiều cơ hội và điều kiện đến nước ta tiến hành nghiên cứu thực địa, trong đó có vùng đồng bằng châu thổ sông Hồng. Các học giả nước ngoài, dù nghiên cứu độc lập hay hợp tác nghiên cứu với các viện nghiên cứu khoa học Việt Nam, đều hướng việc tìm hiểu vào những mô hình tập thể hoá xã hội chủ nghĩa, chuyển sang xây dựng mô hình mới, dựa trên tính tự chủ của hộ nông dân.

Tiếp tục công hiến cho kho tàng nghiên cứu về làng xã Việt Nam, nhà nhân học Hà Lan John Kleinen đã cho ra đời cuốn sách “*Làng Việt - Đối diện tương lai, hồi sinh quá khứ*” (2007) nhằm trình bày kết quả nghiên cứu của ông về những biến đổi xã hội ở làng Tơ, một làng nằm trong khu vực các làng La nổi tiếng, tỉnh Hà Tây thông qua mô hình phát triển từ thời kỳ Đổi mới. Công trình này được hình thành từ mối quan tâm của tác giả trong suốt một năm tới đời sống thường nhật của người dân quê Việt Nam. Tên làng mà tác giả sử dụng trong chuyên khảo này không

phải là tên thật của làng được nghiên cứu nhằm đảm bảo một chút riêng tư và sự an bình cho làng và những người dân sống ở đó. Hay nói một cách khác, tác giả muốn chia sẻ sự thật và niềm tin tưởng với dân làng trong suốt một thời gian dài.

Để có cái nhìn toàn diện hơn về nông dân và nông thôn Việt Nam, không chỉ tiếp cận với người dân địa phương, John Kleinen còn tìm hiểu và tham khảo nhiều tư liệu có liên quan của rất nhiều học giả Việt Nam và quốc tế. Nhờ vậy, nghiên cứu của Kleinen khá phong phú và đa dạng về nguồn tài liệu; góp phần vừa khái quát hóa vừa cụ thể hóa các vấn đề liên quan đến nông thôn Việt Nam nói chung, nông dân Việt Nam nói riêng.

Làng Việt - Đối diện tương lai, hồi sinh quá khứ được chia thành 9 chương chính. Đó là: 1) Làng Việt Nam – Khái niệm và thực tế; 2) Làng trong thời kỳ thực dân và quan hệ với nhà nước; 3) Thời kỳ thuộc địa; 4) Chiến tranh và độc lập 1940-1954; 5) Cải cách ruộng đất; 6) Thời kỳ tập thể hoá; 7) Quyền lực và uy tín trong việc hình thành giới tinh hoa của làng; 8) Đời sống lễ nghi ở làng; và 9) Kết luận. Sự

* John Kleinen (2007), *Làng Việt - Đối diện tương lai, hồi sinh quá khứ*, Tạp chí Xưa và Nay, Nxb Đà Nẵng.

biến đổi xã hội của làng diễn ra trong bối cảnh những sự kiện lịch sử lớn. Đồng thời, tác giả cũng đề cập đến những cải cách kinh tế ở cấp địa phương, đặc biệt là từ khi những cải cách này đã dẫn đến việc tổ chức lại cấu trúc kinh tế chính trị ở vùng nông thôn. Để tìm hiểu sự biến đổi xã hội của làng xã, tác giả đã phải đi ngược lại thời gian, tìm hiểu lịch sử làng từ khi mới thành lập, trải qua các thời kỳ đấu tranh cách mạng, và đặc biệt là những biến động của thời kỳ hợp tác hoá.

Bằng phương pháp điền dã dân tộc học, John Kleinen đã tìm hiểu những yếu tố khả biến và bất biến trong đời sống làng xã. Những yếu tố bất biến đó có những lúc chìm đi nhưng không bao giờ mất hẳn; trái lại, chúng luôn chờ thời cơ để nổi lên chiếm giữ vai trò chủ đạo.

Mặc dù chia cuốn sách thành 9 chương chính nhưng John Kleinen lại đúc kết nghiên cứu của mình chỉ trong bốn điểm quan trọng nhất nhằm giúp các độc giả hiểu được mức độ tương thích của làng Tơ với tiến trình xã hội nông thôn miền Bắc Việt Nam. Thứ nhất, quan niệm làng Việt Nam trước đây cần phải được thay đổi một cách triệt để bởi nó tuy là cấu trúc hợp lý trong nghiên cứu khoa học xã hội thời kỳ sau Thế chiến II nhưng nó không hoàn toàn dựa vào thực tế lịch sử. Thứ hai, sự nổi lên gần đây của những vấn đề liên quan đến tôn giáo và đời sống nghi lễ của người dân không đơn giản chỉ là sự thức tỉnh và phục hồi mạnh mẽ của niềm tin và các tín ngưỡng trước năm 1945. Một sự cơ

cấu sâu sắc đã được thực hiện nhờ cả ảnh hưởng của chủ nghĩa Marx. Thứ ba, tình thế mới của công cuộc Đổi mới đã tạo ra không gian riêng cho tầng lớp tinh hoa cũ; từ đó, vai trò và địa vị mới của họ trong xã hội được nâng lên. Cuối cùng, cần thiết phải xem xét lại một cách đúng đắn mối quan hệ giữa làng và nước trong hàng ngàn năm qua.

Thực tế cho thấy tính hai mặt của việc thực hiện cải cách kinh tế ở vùng nông thôn. Một mặt, công cuộc này đã đưa nông thôn Việt Nam đi vào một giai đoạn phát triển mới và có chất lượng sống cao hơn. Mặt khác, nó vẫn còn tồn tại nhiều bất cập, hoặc của chính mô hình cải cách này, hoặc do quá trình thực hiện còn nhiều khiếm khuyết. Với chuyên khảo này, John Kleinen đã góp phần tìm ra những nguyên nhân của những điểm bất cập đó. Trên cơ sở đó, bước đầu ông đã đề xuất những giải pháp cho việc hoạch định các chính sách phù hợp với đời sống làng xã Việt Nam.

Trong sự phát triển kinh tế, xã hội và văn hoá Việt Nam, nông thôn đóng một vai trò hết sức quan trọng. Những nghiên cứu về nông dân và nông thôn, vì vậy, cần mang tính lý luận và thực tiễn. Bên cạnh đó, vấn đề làng xã nói riêng và nông thôn Việt Nam nói chung cần được xem xét không chỉ dưới khía cạnh tĩnh, tức là nhận diện cấu trúc làng xã, mà còn dưới khía cạnh động, tức là những đổi thay của nó trong sự phát triển chung của đất nước. Chuyên khảo "*Làng Việt - Đối diện tương lai, hồi sinh quá khứ*" đã góp một cái nhìn động vào xã hội nông thôn Việt Nam ngày nay.